

Uvod. Neke teme, a zaštita okoliša to svakako jest, obvezuju svakoga, pogotovo stoga što nitko od nas nije posve nedužan glede onoga što čini okolišu. Općepoznato je da su znanost i tehnologija donijele strahovit problem: ekološke modifikacije golemih razmjera i oštećeni okoliš. Muzeji također moraju pronaći moralnu i intelektualnu privlačnost u bavljenju tim problemom, to više što klimatske promjene i onečišćenje okoliša prijete i muzejskim zbirnkama. Nerijetko se misli kako se ekološkom problematikom trebaju baviti ponajprije prirodoslovni muzeji te muzeji znanosti i tehnologije. Prirodoslovni muzej logično i razumljivo mjesto za edukaciju o zaštiti prirode, dok je muzej znanosti i tehnologije (ili tehnički muzej) pravo mjesto za poučavanje o zelenim tehnologijama, obnovljivim izvorima, energetske učinkovitosti i održivom razvoju. Okoliš i ekologija razlog su osnivanja novih specijaliziranih muzeja. Međutim, suvremeno muzejsko promišljanje zahtijeva da se zaštita okoliša i održivi razvoj ugrade u svako muzejsko poslanje i djelovanje.

Muzeji su zaduženi za vječnost, a održivost podrazumijeva zadovoljavanje potreba današnjih ljudi, ali bez ugroze budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba, dakle – svojevrstu vječnost. Stoga su muzejsko poslanje i održivost bliski srodnici. Da je održivost postala glavnostrujaška mantra i u muzejskoj zajednici, potvrđeno je 2015., kad je Međunarodno muzejsko vijeće (ICOM) uz Međunarodni dan muzeja odabralo temu *Muzeji za održivo društvo*. Muzeji su bili pozvani da prenose nove ideje i podižu razinu svijesti na području ekologije, odnosno da potiču izgradnju novog modela ponašanja prema okolišu i prirodnim resursima. Muzeološka percepcija ekologije i održivog razvoja nedvojbeno je jedan od velikih muzejskih izazova 21. stoljeća. Štoviše, kad je riječ o ekologiji i održivosti, muzeji su upravo zbog svoje edukativne uloge u jedinstvenom položaju. Oni educiraju za odgovornost i za život, a imaju i civilizatorsku ulogu, drugim riječima – bave se poboljšanjem svijeta.

U novije se vrijeme naveliko raspravlja o ideji zelenog muzeja. Ta se ideja itekako promiče u izgradnji novih muzeja – nove se muzejske zgrade grade kao zelene građevine. Osim toga, brojni muzeji nude programe zelene edukacije. U ovom se radu pitamo jesu li se hrvatski muzeji institucionalno (statutarno) obvezali na zeleno ponašanje u svakodnevnom poslovanju. Također

nastojimo ponuditi jedno viđenje programa zelene edukacije naših muzeja i njihova doprinosa podizanju razine okolišne osjetljivosti.

Zeleni muzej

Koja je uloga muzeja u konceptu održivog razvoja i što su to zeleni muzeji – neka su od temeljnih pitanja suvremenog promišljanja sadašnjosti i budućnosti muzeja u društvu. Odgovor nude Sarah Brophy i Elizabeth Wylie u knjizi *The Green Museum: a Primer on Environmental Practice*, nastojeći potaknuti muzealce na promišljanje koncepta održivosti te podići razinu njihove okolišne osjetljivosti. U četiri poglavlja (*Ideja, Metrika, Opcije, Novac*) autorice istražuju i tumače kako održivo djelovati bez obzira na tip i veličinu muzeja. Navode brojne primjere i studije slučaja te ideje kako započeti realno izvedive zelene projekte. Knjiga se može preporučiti kao referentno djelo svim muzealcima koji zeleno misle.¹

Općenito, zeleno je generički pojam koji se odnosi na dobre ekološke prakse i održivi razvoj, pa se, poput neke glavnostrujaške mantre, stalno govori o zelenom aktivizmu, zelenoj edukaciji, zelenom ponašanju, zelenim praksama, zelenim gradovima, zgradama i krovovima, zelenim tehnologijama i proizvodima, zelenom transportu, zelenim knjižnicama i muzejima, zelenim izložbama itd. Pojam *zeleni muzej* najčešće se upotrebljava u dvama značenjima:

A – muzej čija je zgrada projektirana i izgrađena tako da u najmanjoj mogućoj mjeri nepovoljno utječe na okoliš

B – muzej koji u sklopu programske djelatnosti educira javnost o zaštiti okoliša i održivom razvoju.

Odgovor na pitanje ima li u hrvatskome muzejskom pejzažu zelenih muzeja tipa A prepuštam upućenijima i ovdje nastojim iznijeti jedno viđenje hrvatskih muzeja tipa B. Treba, međutim, reći da između tih dvaju tipova postoji zapravo cijeli spektar zelenih nijansi, od praktičnih ili tehničkih do filozofskih ili programskih. Muzej, dakle, može biti zelen na praktičnoj i/ili filozofskoj razini. Na praktičnoj se razini određuje kako će muzej iskoristivati resurse, dok se na filozofskoj razini promišlja kako muzej svojim programima i praksom može očuvati cjelokupnost baštine i provoditi programe zelene edu-

Neke teme, a zaštita okoliša to svakako jest, obvezuju svakoga, pogotovo stoga što nitko od nas nije posve nedužan glede onoga što čini okolišu.

Muzeji također moraju pronaći moralnu i intelektualnu privlačnost u bavljenju tim problemom, to više što klimatske promjene i onečišćenje okoliša prijete i muzejskim zbirnkama.

¹ Sarah S. Brophy, Elizabeth Wylie, *The Green Museum: a Primer on Environmental Practice* (Lanham, MD: AltaMira Press, 2008).

Svaki muzej mora sam odabrati razinu do koje želi i realno može stići. Prema autoricama Brophy i Wylie, „ozelenjavanje” nije cilj već putovanje.

cije. Svaki muzej mora sam odabrati razinu do koje želi i realno može stići. Prema autoricama Brophy i Wylie, „ozelenjavanje” nije cilj već putovanje.²

Praktična razina podrazumijeva recikliranje, upotrebu štedne rasvjete (senzori kretanja pale i gase rasvjetu na izložbama), grijanje iz obnovljivih izvora energije, ekološki osviješteno oblikovanje izložaba kojim se reducira potrošni materijal, upotrebu biorazgradivih materijala, električnu komunikaciju kojom se štedi papir i spašavaju stabla, zabranu plastičnih vrećica u muzejskim prodavonicama, uporabu ekoloških proizvoda za čišćenje itd.

Praktična je razina mjerljiva (ušteda energije, manje smeća). Svaki bi muzej u svoje poslanje trebao ugraditi praktično zeleno ponašanje. Zapravo, zelene prakse u muzejima i nisu neka novost jer se već desetljećima uhodano provode u čuvanju muzejskih zbirki (primjerice, održavanje mikroklimatskih uvjeta).

Filozofska razina dio je cjelovite skrbi za baštinu i podrazumijeva ideju, kreativnost, strast, komunikativnost, educiranost i okolišnu osjetljivost samih muzealaca, promidžbu i proaktivan rad u zajednici te nije baš jednostavno mjerljiva. Na toj se razini promišljaju i realiziraju zelene izložbe, radionice, predavanja, programi edukacije na otvorenome, potiču se zeleni pokreti pješčenja, vožnje biciklom i korištenja javnim prijevozom (pojedini muzeji povremeno nude besplatan ulaz posjetiteljima koji do muzeja dođu javnim prijevozom). Koliko će muzej biti zelen, ovisi i o političkoj zelenoj klimi, lokalnoj i nacionalnoj, te, posljedično, i o financiranju.

Hrvatski muzeji institucionaliziraju zeleno ponašanje

Treba poticati 'zeleno ponašanje' među djelatnicima muzeja. Nužno je smanjiti upotrebu nerazgradivih materijala te promovirati korištenje ekoloških materijala i provoditi recikliranje kad god je moguće. Koncept Smanji, ponovno upotrijebi, recikliraj (3R – Reduce, Reuse, Recycle) strategija je 'zelenog poslovanja' i ključ 'zelenije budućnosti'.³

Zelene se prakse iniciraju općim aktima muzeja i zato u istraživanje polazimo upravo od muzejskih statuta. U razmatranje ćemo uključiti 128 registriranih muzeja, koliko ih je upisano u Sudski registar Ministarstva pravosuđa RH.⁴ Registracijom na jednome od trgovačkih sudova muzej postaje pravni subjekt⁵ te donosi opće akte i pravilnike, među kojima je, dakako, najvažniji statut muzeja. Jednom od odredaba statuta treba se urediti i odnos muzejskih djelatnika prema okolišu. U sklopu svojih poslova i zadataka djelatnici se moraju brinuti o zaštiti i unapređivanju okoliša te su dužni upozoriti ravnatelja i muzejsko vijeće na djelatnosti koje ugrožavaju okoliš. Čak mogu odbiti poslove kojima se nanosi nenaodnaknadi šteta okolišu. Nepoduzimanje mjera zaštite životnog okoliša povreda je radne obveze.

Dakle, pitamo se jesu li se naši muzeji institucionalno obvezali na zeleno ponašanje. Koliko je muzeja u svoji

statut ugradilo odredbu o zaštiti i unapređenju životnog okoliša?

Istraživanje službenih mrežnih stranica registriranih muzeja (veljača 2020.) dalo je sljedeće rezultate. Od 128 muzeja – pravnih subjekata – njih 118 (92 %) ima službenu mrežnu stranicu (a u tijeku je 2020.). Od tih 118 muzeja njih 80 (68 %) na svojoj je mrežnoj stranici objavilo statut. Među tako pronađenim statutima 55 njih (69 %) sadržava odredbu o zaštiti i unapređenju životnog okoliša. Na službenim stranicama osnivača muzeja (gradova/županija) pronađeno je još 17 statuta, od kojih 14 ima navedenu odredbu. Sudeći, dakle, prema uzorku od 97 pronađenih statuta, zaključujemo da se 71 % hrvatskih muzeja – pravnih subjekata – obvezuje na zeleno ponašanje u svakodnevnom poslovanju. To nipošto nije rezultat koji bismo željeli vidjeti u budućnosti. Prvi bi zadovoljavajući korak bio da svi muzeji koji su registrirani kao pravni subjekti imaju vlastitu službenu mrežnu stranicu (konačno!), da na njoj objave statut te da u statut ugrade odredbu o zaštiti i unapređenju životnog okoliša. Također bi bilo dobro da mrežne stranice na vidljivome mjestu imaju istaknutu neku vrstu zelene oznake ili ekološku vinjetu koja korisnicima jasno poručuje da je muzej okolišno osjetljiv, to više što je riječ o instituciji od javnog povjerenja i nedvojbeno velikoga društvenog značenja.

Pojedini su muzeji otišli i korak dalje pa su sistematizacijom radnih mjesta odredili osobu (obično je to muzejski tehničar) zaduženu za brigu o okolišu. Primjerice, Muzej Mimara ima referenta zaštite okoliša, a Galerija Klovičevi dvori povjerenika za gospodarenje energijom.

Iz recentne zelene prakse naših muzeja

U izboru primjera iz zelene prakse također se ograničavamo na registrirane muzeje – pravne subjekte – kako bi promatrani uzorak bio istovjetan uzorku iz prethodnog poglavlja.

Da u zelenim praksama, osobito na filozofskoj (programskoj) razini, prednjače prirodoslovni i tehnički muzeji i nije neko osobito iznenađenje. *Raison d'être* prirodoslovnih muzeja jest prikupljanje, čuvanje, proučavanje i predstavljanje prirodnina kao svjedočanstava o evoluciji prirodnog okoliša. Predstavljanjem svojih zbirki ti muzeji educiraju posjetitelje/korisnike o raznim temama iz područja prirodoslovlja, a u novije vrijeme i o potrebi i načinima zaštite prirode. Prirodoslovni muzeji (u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Metkoviću, Dubrovniku) priređuju izložbe, radionice, predavanja i druga događanja vezana za ekologiju, zaštićena područja i ugrožene vrste. U sklopu edukativne djelatnosti muzealci-prirodoslovci izlaze i izvan prostora svojih muzeja i podučavaju korisnike u njihovim prostorima (primjerice, u školama) ili na otvorenome, u prirodi. Dakle, na filozofskoj razini, prirodoslovni su muzeji samim svojim poslanjem zeleni muzeji, pa stoga ni hrvatski prirodoslovni muzeji nisu iznimka.

² Isto, str. 61.

³ Zdenka Šinkić, „Misliti zeleno”, *Informatica Museologica* 44, 1-4(2013): 241.

⁴ Sudski registar Ministarstva pravosuđa RH, <https://sudreg.pravosu-dje.hr/> (posjećeno 20. veljače 2020.).

⁵ Broj registriranih muzeja na trgovačkim sudovima: Bjelovar 6, Dubrovnik 10, Osijek 19, Pazin 9, Rijeka 11, Split 19, Varaždin 6, Zadar 11, Zagreb 37.

Tehnički muzej Nikola Tesla otvorio je 2013. novi odjel stalnog postava posvećen obnovljivim izvorima i štednji energije kao svojevrsnu nadgradnju odjela Transformacija energije. *Novi postav je zamišljen s ciljem kako bi uz tradicionalne elemente tehničkoga opismenjavanja motivirao posjetitelje u usvajanju novih tehnologija, odnosno promjeni ponašanja prema energiji. Razumijevanjem uporabe obnovljivih izvora energije i racionalnom i mudrom primjenom (energetska učinkovitost) pojedinac prinosi osobnom probitku, ali i boljitku društva u cjelini.*⁶ U muzejskoj knjižnici postavljena je edukacijsko-informacijska zona *EdukaEnergiana*.⁷ Posjetiteljima je na raspolaganju i infokutak o radioaktivnom otpadu kako bi se mogli informirati o nastanku i zbrinjavanju tog otpada.

Za ovaj su rad zanimljiviji primjeri zelenih praksi iz muzeja općeg tipa (gradskih, zavičajnih) te specijaliziranih muzeja (arheoloških, etnografskih, umjetničkih i dr.). Jesu li i ti muzeji krenuli u zelenu misiju? Primjeri potvrđuju da jesu.

Među muzejima općeg tipa koji imaju prirodoslovne odjele i/ili zbirke (Gradski muzej Varaždin, Narodni muzej Zadar te još 26 drugih muzeja općeg tipa) ima onih koji priređuju povremene zelene izložbe, organiziraju radionice, predavanja, akcije na otvorenome i dr.

U Gradskome muzeju Varaždin redovito se održavaju prirodoslovne radionice uz stalni postav Entomološkog odjela Svijet kukaca. Prirodoslovni odjel Narodnog muzeja Zadar pokrenuo je 2019. ciklus izložaba *Tajne muzejskih čuvaonica* te seriju popratnih predavanja u povodu dana važnih za zaštitu prirode: Svjetskog dana voda, Međunarodnog dana planina, Međunarodnog dana biološke raznolikosti.⁸ Ciklusom se želi upozoriti na važnost očuvanja okoliša i prirodne bioraznolikosti kao temelja za stvaranje zdrave i održive budućnosti. Hrvatski prirodoslovni muzej surađuje s manjim muzejima u postavljanju edukativnih zelenih izložaba, primjerice s Muzejom Ivanić-Grada, u kojemu je 2017. realizirana izložba *Priča o leptirima* kako bi se upozorilo na ugroženost te vrste u onečišćenome prirodnom okolišu. Početkom 2020. u Gradskome muzeju Nova Gradiška otvorena je gostujuća izložba Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja *Zašto je pčela važnija od čovjeka*, koja prikazuje biologiju i ekologiju pčela i pčelinjih zajednica, njihovu međusobnu ovisnost s biljnim svijetom i ulogu u očuvanju bioraznolikosti. U sklopu svoje pedagoške djelatnosti Gradski muzej Karlovac pokrenuo je 2018. ciklus entomoloških radionica u kojima mogu sudjelovati učenici viših razreda osnovnih te učenici srednjih škola. Cilj radionica je približiti djeci svijet kukaca te im ponuditi učenje putem taktilne metode.

Među specijaliziranim muzejima također nalazimo zanimljive primjere. Etnografski muzej u Zagrebu priredio je 2017. izložbu *O životinjama i ljudima*, koja je predstavila dugu povijest njihova suživota. *Izložbom se željelo pokazati kako su se tijekom vremena mijenjale naše predodžbe, osjećaji i ponašanje prema životinjama u prirodi,*

*ali i unutar našega društvenog okruženja.*⁹ Uz izložbu je priređen i bogat popratni edukativni program.

Arheološki muzej u Zagrebu tematizirao je problem recikliranja otpada izložbom *Recikliraj, ideje iz prošlosti*, 2017. – 2018.¹⁰ Izložbom se nastojalo prikazati kako su naši predci reciklirali materijale i ponovo upotrebljavali iste predmete te kako je taj koncept ugrađen u kulture iz prošlosti. Prikazani primjeri recikliranja, ponovne upotrebe i popravka predmeta pokazatelji su kultura koje ne odbacuju predmete nego teže praksi ponovne uporabe stvari, a upravo o tome možemo mnogo naučiti iz prošlosti. Izložba je 2019. gostovala u Muzeju grada Trogira.

Tifološki je muzej 2019. pokrenuo ciklus višeosjetilnih izložaba podijeljenih u četverogodišnje tematske cjeline. Prva tema u nizu nosi naslov *Netaknuta priroda* i njome se želi dati doprinos zaštiti okoliša te potaknuti održivi regionalni razvoj.¹¹ Ciklus je započeo izložbom *Rava*, koja je problematizirala život malog otoka u zadarskom arhipelagu.

Da umjetnički muzeji, hortikultura i ekologija mogu zajedno, pokazuje projekt *Vrt prošlosti i budućnosti* Galerije umjetnina u Splitu, a cilj mu je afirmacija zdravih stilova života djece i kvalitetno provođenje njihova slobodnog vremena u kultiviranom okruženju koje sami stvaraju. Putem kreativne zabave djeca stječu svijest o ekološkim i kulturno-umjetničkim vrijednostima.¹²

Kad je riječ o ekologiji, u akcije je vrlo važno uključiti lokalnu zajednicu, osobito djecu i mlade, te, nadasve, ostvariti suradnju muzeja i škola. Tako je u povodu obilježavanja Dana planeta Zemlje 2018. u Muzeju grada Pakraca otvorena izložba likovnih radova osnovnoškolaraca o temi ekologije, očuvanja i onečišćenja okoliša. Muzej grada Đurđevca, pak, za djecu je 2019. pripremio družionicu *Leptiri oko nas*. Crtalo se i pričalo o životu i vrstama leptira, a za obećanje da će i dalje čuvati svoj okoliš djeca su dobila priznanje „Zaštitnik prirode”. Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu ugostio je izložbu učeničkih radova *LIK 2019 – Ekologija – ugrožene životinjske vrste moga kraja*. (LIK je godišnje likovno natjecanje učenika osnovnih škola.) Učenici su trebali samostalno oblikovati plakat koji nosi jasnu poruku o potrebi poticanja i razvijanja svijesti o zaštiti ugroženih životinjskih vrsta.

Ekološke akcije provode se i izvan muzeja, na otvorenim prostorima. *Park art invazija – mala eko art muzejska akcija* projekt je Gradskog muzeja Virovitica, započeo 2013. s ciljem povezivanja kulture, kreativnosti, umjetnosti i ekologije putem izložbenih i pedagoških sadržaja, a provodene su u ambijentu Gradskog parka. Godine 2015. Gradski muzej Karlovac organizirao je za djecu ekološko-kreativnu radionicu izrade i postavljanja hranilica za ptice.

Muzeji surađuju i s ekološkim udrugama. Udruga za zaštitu okoliša *Hippocampus* iz Biograda na Moru i Ronilački klub *Sv. Roko* iz Bibinja postavili su 2015. u Zavičajnome muzeju Biograd na Moru izložbu fotografija

Koliko će muzeji biti zeleni, ovisi i o političkoj zelenoj klimi, lokalnoj i nacionalnoj, te, posljedično, i o financiranju.

6 Davor Fulanović, „Odjel i infocentar Obnovljivi izvori i energetska učinkovitost u Tehničkome muzeju”, u: *Zbornik radova 3. kongresa hrvatskih muzealaca* / ur. Milvana Arko-Pijevac i Slađana Latinović (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.), 24.

7 Isto, str. 32.

8 *Izložba Tajne muzejskih čuvaonica – biološka raznolikost*, deplijan, Zadar: Narodni muzej Zadar, 2019.

9 Gordana Viljević, „Izbor iz istraživanja uz izložbu *O životinjama i ljudima: Pas, žena, mačka, muškarac – u potrazi za izgubljenom poviješću*”, *Etnološka istraživanja* 22(2017): 37–38.

10 *Recikliraj, ideje iz prošlosti*, deplijan, Zagreb: Arheološki muzej, 2019.

11 *Rava*, katalog izložbe / ur. Željka Bosnar Salihagić (Zagreb: Tifološki muzej, 2019.), 5.

12 Petra Mandac, Marta Horvat, „Uloga muzejske pedagogije u realizaciji projekta „Vrt prošlosti i budućnosti” kroz suradnju s lokalnom društvenom zajednicom”, u: *Zbornik radova Relacije i korelacije 8. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem* / gl. urednica Mirjana Margetić (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.), 181.

Nakon svega navedenog, a prikazan je samo izbor iz recentnih zelenih praksi naših muzeja, možemo vedro i optimistično zaključiti: ako im zgrade i nisu zelene (jer je većina muzeja smještena u povijesnim zdanjima), muzeološki diskurs hrvatskih muzeja sve je zeleniji.

More u srcu te na taj način prenijeli poruku o važnosti očuvanja podmorja i čistoće mora za buduće naraštaje. Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj *Sunce* postavila je 2019. u Prirodoslovnome muzeju u Rijeci izložbu *Plastična (noćna) mora* s interaktivnim izlošcima načinjenima od plastike, a osnovni je cilj izložbe bio proširiti svijest o opasnosti pretjerane potrošnje jednokratne plastike te naglasiti nikad veću potrebu za adekvatnim odvajanjem i zbrinjavanjem plastičnog otpada.

Pojedini muzeji stimuliraju zeleno ponašanje posjetitelja, potiču pješačenje, vožnju biciklom i javnim prijevozom te kao nagradu nude besplatan ulaz u muzej. Tako je Muzej za umjetnost i obrt u povodu Europskog tjedna mobilnosti 2019. pozvao građane da se pridruže inicijativi *Biciklirajmo do MUO!* i svima koji su biciklom došli do Muzeja i fotografirali se ispred njega omogućio besplatan ulaz.

Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskoga muzejskog društva već godinama organizira edukativne muzejske akcije (EMA) u povodu Međunarodnog dana muzeja, najčešće prema tematskim smjernicama ICOM-a. Pojedine su akcije bile posvećene prirodnim resursima i održivosti. Tako je 17. EMA 2012. problematizirala odnos prema vodi – „muzeji su željeli otkriti što nam danas znači voda, kako se odnosimo prema potocima, rijekama, jezerima, morima, oceanima, ali i najmanjim barama, što su o vodi zapisali i otkrili znanstvenici, mislioci i izumitelji, kakvom su je doživjeli i predstavili pisci, umjetnici i glazbenici te kakvu nam priču o svemu tome pričaju muzeji, galerije, arhivi i knjižnice”.¹³ Održivost je bila tema 20. EMA-e 2015. godine. Muzeji su pripremili i programe iz područja ekologije: radionice kojima se promiče svijest o ekološkim rješenjima kao važnima za održivi razvoj, radionice izrade igračaka od prirodnog materijala ili otpada, likovne radionice s temom obnovljivih prirodnih resursa, radionice bazirane na reciklaži, radionice dobivanja i upotrebe prirodnih boja, radionice i predavanja o ugroženim životinjskim vrstama i ekološkim problemima doline Neretve itd.¹⁴

Nakon svega navedenog, a prikazan je samo izbor iz recentnih zelenih praksi naših muzeja, možemo vedro i optimistično zaključiti: ako im zgrade i nisu zelene (jer je većina muzeja smještena u povijesnim zdanjima), muzeološki diskurs hrvatskih muzeja sve je zeleniji.

Zaključak. Identiteti (lokalni, regionalni, nacionalni), nova publika (kulturni turizam), zajednica (uključivost, ciljne skupine), novi mediji (dostupnost i demokratizacija znanja), održivost (zeleni muzeji) i povezanost (mreže, partnerstva, sinergije) ključni su izazovi muzeja 21. stoljeća. Onečišćenje okoliša i globalne klimatske promjene zahtijevaju odgovor i onih institucija koje su zadužene za vječnost (=održivost), a muzeji to svakako jesu: oni prikupljaju, čuvaju i interpretiraju *in perpetuum*. Svaki muzej, bez obzira na tip i veličinu, može dati svoj doprinos zelenom opismenjavanju i poticanju zelenog ponašanja. U radu je ponuđeno jedno viđenje zelenih praksi

hrvatskih muzeja. Pritom smo pošli od proučavanja njihovih statuta jer bi taj temeljni opći akt trebao pokazati je li muzej institucionalizirao zelene prakse na praktičnoj (tehničkoj) razini. U istraženom uzorku od 97 statuta hrvatskih muzeja – pravnih subjekata – 71 % njih obvezuje se na zaštitu i unapređenje životnog okoliša. Na filozofskoj (programskoj) razini u zelenoj edukaciji prednjače prirodoslovni muzeji i Tehnički muzej Nikola Tesla, što odgovara očekivanjima. U središtu izložbene djelatnosti muzeja općeg tipa i specijaliziranih muzeja povremeno se nađu zelene teme, pa se priređuju izložbe uz svjetski dan nekoga prirodnog fenomena ili izložbe o problemu onečišćenja okoliša i zbrinjavanja otpada, primjerice uz Svjetski dan zaštite okoliša. Provode se i pedagoške akcije uz Međunarodni dan muzeja, Dan planeta Zemlje, Europski tjedan mobilnosti, Europski zeleni tjedan itd. Brojni primjeri potvrđuju da su naši muzeji već dobrobrano krenuli u zelenu edukativnu misiju.

LITERATURA

1. Beović, Branka. „Voda: 17. muzejska edukativna akcija”, 2. – 18. svibnja 2012. *Hrvatske vode* 21, 83(2013): 71-75.
2. Brophy, Sarah S.; Elizabeth Wylie. *The Green museum: a primer on environmental practice*. Lanham, MD: AltaMira Press, 2008.
3. Fulanović, Davor. „Odjel i infocentar Obnovljivi izvori i energetska učinkovitost u Tehničkom muzeju”. U: *Zbornik radova 3. kongresa hrvatskih muzealaca* / ur. Milvana Arko-Pijevac i Slađana Latinović, 21-34. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.
4. *Izložba Tajne muzejskih čuvaoonica – biološka raznolikost*, deplijan. Zadar: Narodni muzej Zadar, 2019.
5. Mandac, Petra, Marta Horvat. „Uloga muzejske pedagogije u realizaciji projekta „Vrt prošlosti i budućnosti” kroz suradnju s lokalnom društvenom zajednicom”. U: *Zbornik radova Relacije i korelacije 8. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem* / gl. ur. Mirjana Margetić, 181-187. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.
6. *Održivost: 20. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja 20. travnja – 18. svibnja 2015.*, programska knjižica. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2015.
7. *Rava*, katalog izložbe / ur. Željka Bosnar Salihagić. Zagreb: Tiflološki muzej, 2019.
8. *Recikliraj, ideje iz prošlosti*, deplijan. Zagreb: Arheološki muzej, 2017.
9. Sudski registar Ministarstva pravosuđa RH, <https://sudreg.pravosuđe.hr/> (pristupljeno 20. veljače 2020.)
10. Šinkić, Zdenka. „Misliti zeleno”. *Informatica Museologica* 44, 1-4(2013): 240-243.
11. Viljetić, Gordana. „Izbor iz istraživanja uz izložbu O životinjama i ljudima: Pas, žena, mačka, muškarac – u potrazi za izgubljenom poviješću”. *Etnološka istraživanja* 22(2017): 37-60.

Primljeno: 4. ožujka 2020.

13 Branka Beović, „Voda: 17. muzejska edukativna akcija, 2. – 18. svibnja 2012.”, *Hrvatske vode* 21, 83(2013): 71-72.

14 *Održivost: 20. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja 20. travnja – 18. svibnja 2015.*, programska knjižica (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2015.).

CROATIAN MUSEUMS ON A GREEN MISSION

A museological perception of environmental protection and sustainable development is undoubtedly one of the great challenges for museums in the 21st century.

Contemporary museum thinking demands that environmental protection and sustainable development be incorporated into every museum mission and activity. Environmental pollution and global climate changes require responses from those institutions that are charged with eternity, and museums certainly are that: they collect, keep and interpret in perpetuity.

What is more, museums are in a unique position as far as ecology and sustainability are concerned precisely because of their educational role. Museums educate for responsibility, for life, and have a civilising role, in other words, they have to be concerned with improving the world. In recent times there has been great discussion of the idea of the green museum.

And this idea is being hugely implemented in the development of new museums – new buildings for museums are constructed as green. In addition, many museums provide programmes of green education. Every museum, irrespective of type and size, can make its own contribution to green literacy and the prompting of green behaviour.

In this paper we ponder whether Croatian museums are institutionally (that is, statutorily) obliged to behave greenly in their everyday business operations. We also endeavour to offer one view of the programme of green education of our museums and their contributions to the raising of the level of environmental sensitivity.